

Думчиков М. О.,
кандидат юридичних наук, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права

Полулях О. В.,
студент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНА КОНТРАБАНДИ ЦИГАРОК: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

CRIMINALIZATION OF THE CYGAROC CONTRIBUTOR PHENOMENON: RETROSPECTIVE ANALYSIS

Варто відмітити, що розвитку контрабанди в Україні сприяло підвищення митних тарифів на окремі групи товарів. Однією з таких груп товарів, які перевозяться через митні кордони у великих кількостях, є акцизні товари. Контрабанда цигарок в Україні зростає з року в рік, тому питання про криміналізацію феномена контрабанди цигарок є архіважливим питанням, яке потребує скорішого вирішення.

Ключові слова: контрабанда, кримінальне право, кримінальний кодекс, митні тарифи, криміналізація.

Стоит отметить, что развитию контрабанды в Украину способствовало повышение таможенных тарифов на отдельные группы товаров, одной из таких групп товаров, перевозимых через таможенные границы в больших количествах, являются акцизные товары. Контрабанда сигарет в Украину растет из года в год, поэтому вопрос о криминализации феномена контрабанды сигарет является архиважным вопросом, требующим скорейшего решения.

Ключевые слова: контрабанда, уголовное право, уголовный кодекс, таможенные тарифы, криминализация.

It is worth noting that the development of smuggling in Ukraine contributed to the increase of customs tariffs for certain groups of goods, one of such groups of goods that are transported through customs borders in large quantities are excise goods. The smuggling of cigarettes in Ukraine is increasing year after year, so the issue of criminalizing the phenomenon of smuggling cigarettes is an archival issue that needs a quicker solution.

Key words: smuggling, criminal law, criminal code, customs tariffs, criminalization.

Постановка проблеми. Історично контрабанда мала особливий розвиток у країнах, де зароджувалися високі митні тарифи на імпорт певних груп товарів, або у в країнах, де були присутні умови дефіциту якихось груп товарів чи встановлені штучні обмеження на їх імпорт, як протягом майже всієї історії існування СРСР.

Так, однією з таких груп товарів, які перевозяться через митні кордони у великих кількостях, є акцизні товари, а саме алкогольні напої та тютюнові вироби. При цьому варто вказати, що майже третина світового експорту цигарок є незаконною.

Контрабанда цигарок в Україні зростає з кожним роком у геометричній прогресії, однак належні положення законодавства, які б регулювали кримінальну відповідальність за ці діяння, відсутні. Із року в рік в Україні точаться дискусії з приводу криміналізації контрабанди цигарок, однак фактичних рішень так і не прийнято, а в Кримінальному кодексі України дана проблема не знайшла законодавчого регулювання. У зв'язку із цим проблема контрабанди цигарок залишається нерозв'язаною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з контрабандою, досліджували такі вчені, як: О.В. Лук'яненко, Б.С. Левік, О.М. Омельчук, Л.В. Дорош, Л.М. Шевчук, Г.Г. Лобода, Д.М. Сорока, О.П. Дячкін, О.О. Кравченко, А.В. Наумов, А.А. Музика та інші. Однак питання щодо контрабанди цигарок в Україні є не дослі-

дженим, що додатково свідчить про актуальність даної теми.

Формулювання завдання дослідження. Завданням даної наукової статті є дослідження криміналізації феномена контрабанди цигарок та пошук шляхів розв'язання проблеми незаконного переміщення тютюнових виробів через митний кордон України.

Виклад основного матеріалу. Контрабанда завжди й у будь-якій країні сприймалась державою і суспільством як явище протиправне й суспільно небезпечне, що залежно від предмету й мети може нести загрозу економічним інтересам держави, громадській безпеці, безпеці життя та здоров'я населення, устоям моралі і навіть основам національної безпеки.

Encyclopedia of Criminology and Deviant Behavior зазначає, що контрабанда є незаконним імпортом товарів з однієї країни до іншої. Ця протиправна операція може містити в собі імпорт або експорт заборонених товарів або уникнення від сплати встановлених податків, зокрема мита, на товари, експорт або імпорт яких підлягає оплаті на митниці. Зокрема, мова йде про тютюнові вироби, експорт або імпорт яких підлягає оподаткуванню. Також варто вказати, що різні ставки мита в різних країнах або в різні періоди часу детермінують імовірність контрабанди [1, с. 473].

Слід підкреслити, що контрабанда пов'язана за своєю природою з оподаткуванням та використан-

ням фіскального мита. Можна навести приклад товарів, до яких застосовуються найвищі митні ставки: тютюнові вироби, алкогольні напої тощо.

Контрабанда цигарок є добре організованим явищем, що становить серйозну загрозу для економіки держави та здоров'я населення. При цьому ця загроза виникає з двох основних напрямків. По-перше, контрабанда робить цигарки доступними та дешевими, тим самим збільшуючи їх споживання, особливо в бідних країнах. По-друге, в секторі тютюнової промисловості використовується контрабанда в політичному аспекті шляхом лобіювання урядами законодавчих положень щодо зниження податкових ставок. Приміром, значне зниження податків на тютюнові вироби мало місце в Канаді (1994 р.) та Швеції (1998 р.) [2].

Привабливість цигарок як предмету контрабанди полягає в розмірах різниці між безмитною та сплаченою за вартістю ціною, що залишає можливості для значного прибутку навіть за порівняно низькими «вуличними» цінами. Цигарки також тому привабливі і для контрабандистів, що їх легко збувати.

Використовуючи дані дослідження Лука Джосенса та Мартіна Рау, можна класифікувати країни Європейського Союзу на три категорії за рівнем контрабанди цигарок. Так, є країни з високим рівнем контрабанди цигарок, в яких частка ринку контрабанди складає 10% і більше (Іспанія – 15%, Австрія – 15%, Італія – 11,5%, Німеччина – 10%); середній рівень контрабанди – у країн, де частка ринку контрабанди становить від 5% до 10% (Нідерланди – 5-10%, Бельгія – 7%, Греція – 8%, і, мабуть, Люксембург та Португалія), а також країни з контрабандою, де частка ринку контрабанди становить менше 5% (Франція – 2%, Великобританія – 1,5%, Ірландія – 4%, Швеція – 2%, Норвегія – 2%, ймовірно, Данія та Фінляндія, але досліджень немає) [3, с. 67].

Що ж до України, то вже не перший рік поспіль наша держава продовжує займати одну з перших позицій у рейтингу країн-джерел ввозу до ЄС контрабандних тютюнових виробів. Понад 4,8 млрд. контрабандних цигарок постачається саме з України, що становить майже 11% усього обсягу контрабанди до країн ЄС та понад 1 млрд. євробюджетних втрат ЄС [4].

Одна з причин того, що Україна є привабливою для контрабандистів цигарок – це те, що, по-перше, в нашій державі найнижчі ціни на цигарки у світі (в середньому лише 1,05\$ за пачку цигарок), по-друге, на законодавчому рівні в Україні відсутня відповідальність, яка б «відбивала охоту» займатися контрабандою цигарок у зловмисників.

Так, у 2015 році була спроба внести зміни до 201 ст. Кримінального кодексу України та криміналізувати феномен контрабанди цигарок. Проектом Закону України від 07.10.2015 року № 3254 було запропоновано доповнити ч. 2 ст. 201 КК України такими змінами: контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю алкогольних напоїв, тютюнових виробів, вчинене у значних розмірах, карається позбавленням волі на строк від

3 до 7 років із конфіскацією предметів контрабанди, а також товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю предметів контрабанди [5].

Окрім цього, вказаним Проектом було встановлено відповідальність за контрабанду тютюнових виробів у великих розмірах (позбавлення волі від 5 до 10 років із конфіскацією предметів контрабанди та з конфіскацією майна, а також із конфіскацією товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами); відповідальність за контрабанду тютюнових виробів в особливо великих розмірах (позбавлення волі від 8 до 12 років з конфіскацією); відповідальність у разі вчинення контрабанди тютюнових виробів за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища (позбавлення волі на строк від 5 до 15 років із конфіскацією) [5].

При цьому було запропоновано під значним розміром контрабанди тютюнових виробів розуміти вартість переміщених через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю виробів, що у 100 разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян; під великим розміром розуміти вартість переміщених через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю тютюнових виробів, що в 1000 разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян; під особливо великим розміром розуміти вартість переміщених через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю тютюнових виробів, що у 5000 разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Однак, незважаючи на внесені пропозиції щодо змін Кримінального кодексу України та криміналізації контрабанди тютюнових виробів, ніяких фактичних та дієвих рішень ухвалено не було. Незаконне переміщення великих партій цигарок хоч і розуміється як «контрабанда», однак повноцінно такою визнати бути не може, адже, по суті, відсутній склад злочину цього діяння. Тому нині це правопорушення, відповідно до Митного кодексу України, залишається лише адміністративно караним та не є злочинним, що має негативні наслідки для фінансової та економічної сфери держави, для соціального та морального стану суспільства загалом.

Так, частиною 1 статті 2 Кримінального кодексу України визначено, що єдиною і достатньою підставою кримінальної відповідальності є наявність у вчиненому особою суспільно небезпечному діянні всіх ознак складу злочину, передбаченого КК України [6].

Відповідно до частини 1 статті 11 Кримінального кодексу України злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [6].

Таким чином, кримінальна відповідальність за скоєне діяння настає лише в тому разі, якщо наявний склад злочину. При цьому склад злочину становить об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Що ж до контрабанди тютюнових виробів, то незважаючи на те, що більшістю країн ЄС це діяння визнано кримінально караним та таким, що несе за собою негативні суспільні наслідки, в українському правовому полі дане питання залишається в «замороженому» стані, хоч певні намагання стосовно врегулювання вказаної проблеми й були зроблені.

Слід зауважити, що 01.03.2017 року урядом було схвалено законопроект за поданням Міністерства охорони здоров'я «Про приєднання України до Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами». Проте одразу ж варто наголосити на тому, що до сьогодні даний документ так і не зареєстровано ВРУ для розгляду.

Метою вказаного Протоколу виступає знищення всіх форм незаконної торгівлі тютюновими виробами та забезпечення контролю всього ланцюжка поставки цієї продукції з використанням численних міжнародних заходів. Так, приміром, одним із них є глобальний режим відстеження та «слідкування» за переміщенням тютюнових виробів, що являє собою контрольний вид діяльності. Крім вказаного, передбачається також вимоги ліцензування та створення обліку продажів тютюнових виробів (включаючи безмитний продаж та продаж через Інтернет) [7].

Слід зазначити, що вдосконалення контролю за тютюновим ринком повинно носити комплексний характер. Податкове адміністрування відіграє важливу роль в удосконаленні контролю, адже воно покликане контролювати виконання податкового законодавства з метою надходження податків до бюджету України та ухилень від оподаткування [8].

Спеціалісти Єврокомісії зазначили, що з України до Євросоюзу потрапляють незаконним способом оригінальні тютюнові вироби, які виготовлені легальними тютюновими компаніями. Мотивом для такої нелегальної діяльності є різниця між цінами на однакову продукцію в країні виробництва та в зарубіжних країнах. Однак у країнах Євросоюзу також діє багато підприємств із виробництва підробок [9].

На нашу думку, протидія незаконній торгівлі тютюновими виробами неможлива без співпраці з правоохоронними органами та законними виробниками тютюнових виробів.

Слід зазначити, що в зарубіжних країнах співпраця між державою та законними учасниками ринку закріплюється шляхом підписання меморандумів про взаєморозуміння, які можуть бути доповнені актами та постановами. В Європейському Союзі були укладені угоди про співпрацю з чотирма найбільшими тютюновими компаніями, а саме: British American Tobacco, Imperial Tobacco, Japan Tobacco International і Philip Morris International [9].

Крім того, найбільш діючим інструментом протидії контрабанді цигарок є швидке реагування на даний факт та протидія йому. Основними правоохоронними органами, які займаються протидією контрабанді тютюновими виробами у країнах Європейського Союзу, є митні органи, уповноважені правоохоронні органи, підрозділи фінансової розвідки та податкові органи.

Слід підкреслити, що в у світі не сформувався єдиний підхід у побудові інституту контролю на ринку підакцизних товарів. Так, у Данії та Норвегії поліція виконує функції протидії загальної злочинності, а також порушень податкового та митного законодавства. Податкова і митна служби в цих країнах не мають правоохоронних функцій [3].

Також варто зазначити, що одним із видів протидії контрабанді тютюновими виробами є ліцензування та правозахисна діяльність. На нашу думку, система ліцензування створює такий режим державного регулювання, при якому виготовлення, імпорт і експорт тютюнових виробів здійснюють лише законні виробники. Тобто впровадження схем ліцензування є ефективним інструментом протидії контрабанді тютюнових виробів.

Отже, для ефективної боротьби з контрабандою тютюнових виробів потрібно запровадити кримінальну відповідальність за вчинення цього діяння. Потрібно розуміти, що боротьба з контрабандою не лише забезпечить захист економічних інтересів країни, але й зумовить наповнення Державного бюджету та вплине на криміногенну ситуацію в країні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Clifton D. Bryant. Encyclopedia of Criminology and Deviant Behavior. Taylor & Francis Ltd. 2000. 456 p.
2. Joossens L, Raw M. Cigarette smuggling in Europe: who really benefits? URL: <https://tobaccocontrol.bmj.com/content/7/1/66>.
3. Joossens L, Raw M. Cigarette smuggling in Europe: who really benefits? Tobacco Control. Special Communication. 1998. P. 66–71.
4. В асоціації «Укртютюн» підтримують посилення відповідальності за контрабанду сигарет. Інформаційне агентство UNIAN.NET. 2018. URL: <https://economics.unian.ua/finance/10095638-v-asociaciji-ukrtyuty-un-pidtrimuyut-posilennya-vidpovidalnosti-za-kontrabandu-sigaret.html>.
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди алкогольних напоїв, тютюнових виробів: Проект Закону України від 07.10.2015 року № 3254. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2IE00A.html.
6. Кримінальний кодекс України: Кодекс, Закон від 05.04.2001. № 2341-III Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25. Ст. 131.
7. Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products. World Health Organization. 2013. 68 p.
8. Администрирование табачных налогов: Техническое пособие ВОЗ. Всемирная организация здравоохранения. 2013. URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44316/12/9789244563991_rus.pdf?ua.
9. European Commission. 2017. URL: http://ec.europa.eu/health/tobacco/products/revision/implementation_en.htm.